

DIN NOU DESPRE PREPOZIȚIILE SEMILEXICALE

IONU GEAN

Institutul de Lingvistic „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

1. Obiective

Ne propunem în lucrarea de față să aducem noi date cu privire la accepțiunea sintagmei de prepoziție semilexicală, având ca punct de plecare comparații între categoriile lexicale și cele funcționale.

Cu aplicare la clasa prepozițiilor, vom arăta că nu există o componentă lexicală pură, întrucât, cu unele excepții (mai ales specifice limbajului colocvial¹), prepozițiile au nevoie de suport substantival (în limba română, nominalul este totdeauna a ezat după prepoziție). În cadrul analizei grupurilor prepoziționale, vom propune scindarea grupului (Gorrie 2008), precum și consecințele acestei operațiuni de scindare.

Din perspectiva achiziției limbajului, vom arunca o privire asupra structurii propoziționale și a categoriilor funcționale. Asupra acestui aspect însă nu vom insista prea mult, ci vom încerca doar să scoatem în evidență tipurile de funcții pe care le are prepoziția în discurs.

2. Lexical, funcțional, semilexical

În accepțiunile cele mai largi, prin categorie lexicală se înțelege o clasă de elemente cu proprietăți de distribuție sintactică identice sau foarte asemănătoare, care de obicei împart același tip de funcție semantică (Fromkin 2000: 34, 701, printre altele). De partea cealaltă stau categoriile sau cuvintele funcționale sau gramaticale/gramaticalizate, caracterizate mai ales prin aceea că sunt clase închise (prepoziții funcționale, determinatori).

Cu privire la prepozițiile semilexicale, în literatură avem mai multe accepțiuni, dintre care menționăm (le-am selectat pe cele mai adecvate scopului studiului de față):

A. Corver, van Riemsdijk (2001: 18), referindu-se în general la trăsăturile categoriilor semilexicale (menționând și prepoziția), susține următoarele:

- sunt capuri semilexicale substantivele, verbele, adjectivele și prepozițiile care nu au trăsături pur semantice;
- capurile semilexicale sunt elemente complexe la nivel morfolologic, conținând un nod lexical și un sufix funcțional;
- capurile semilexicale sunt spații funcționale care poartă material lexical (deplasat) sau capuri lexicale, fără selecție argumental distinctă;
- capurile semilexicale sunt centre pline lexicală care le lipsește conținutul semantic intrinsec și care se folosesc drept explicații în ultimă instanță pentru pozițiile sintactice prezente în structura sintactică.

¹ Avem aici în vedere exemple precum *A a arăta înainte*. *A a arăta după*, dar chiar și în aceste contexte, componentul nominal se poate deduce din situația de comunicare (de exemplu, *a a arăta înainte de operaie*, *a a arăta după operaie*).

De re inut c cei doi autori nu men ioneaz nimic despre grupurile prepozi ionale subcategorizate de un verb i GPrep adjunc i (de orice fel). GPrep este privit din interior, i nu din prisma rela iilor sintactice pe care le stabile te sau a configura iilor sintactice în care intr .

B. Pan Dindelegan (2005: 240) în *GALR II, Predicatul* i Nedelcu (2005: 122–129) în *GALR II, Grupul prepozi ional* i Nedelcu (2009: 40) opereaz cu distinc ia prepozi ie predicativ ¹ (tipul *Ion tr ie te pe strad .*) vs. prepozi ie nonpredicativ ² (tipul *M bazez pe Ion.*). Autoarele nu discut direct statutul prepozi iilor semilexicale, dar din expunere reiese c acestea sunt subsumate prepozi iilor predicative.

De men ionat c Nedelcu (2005: 122) în *GALR II, Grupul prepozi ional* constat c , „spre deosebire de celelalte grupuri sintactice (grupul verbal, grupul nominal, grupul adjectival, grupul adverbial), grupul prepozi ional nu este niciodat monomembru: prepozi ia ca centru de grup se asociaz obligatoriu cu un alt termen al enun ului” i „are o autonomie sentactico-semantic mai redus ”. De aici putem deduce anumite intui ii privind statutul intermediar (semilexical) al categoriei prepozi iei în anumite împrejur ri.

C. La Mardale (2007: 30–32), mergând în sensul lui Corver, van Riemsdijk 2001, cuvintele semilexicale au o natur hibrid , cu proprieti din cele dou clase prototipice (lexicale – nominale, verbe, adjective – i func ionale – determinan i, complementizatori, conjunc ii). Prepozi ia se diferen iaz de restul categoriilor func ionale prin capacitatea de a atribui caz (inexistent în cazul conjunc iilor sau al complementizatorilor, de exemplu). Pe scurt îns , Mardale (2007) sus ine c sunt semilexicale acele prepozi ii care sunt subcategorizate de verb i care, în acela i timp, atribuie rol tematic nominalului.

Având în vedere teoriile expuse mai mult, consider m c se face necesar adoptarea unei pozi ii intermediare. Dac Mardale (2007) consider c prepozi ia este subcategorizat de verb, sus inem în lucrarea de fa c verbul selecteaz doar rolul tematic (cel mai adesea Locativ), a c rui actualizare presupune apari ia unui GPrep. Acest fapt se poate demonstra i prin posibilitatea de a folosi, teoretic, o gam foarte mare de prepozi ii sau locu iuni prepozi ionale pentru actualizarea rolului Locativ. S urm rim câteva exemple:

- acosta: +Locativ
 - în: Nava a acostat vineri în Constan a.
 - la: Corabia nebunilor a acostat la New York.
 - lâng : Au acostat lâng vechiul port Tomis.
 - pe: Bolizii au acostat pe lac începând de vineri.
- ajunge: +Locativ
 - de la... (pân) la...: A ajuns de la bal la spital.
 - în: Am ajuns în Londra la 10 diminea a.
 - la: Am ajuns cu trenul la One ti.
 - lâng : Ambulan ele au ajuns lâng satul inundat.
 - pe: Turi tii au ajuns pe vârful muntelui în zorii zilei.
- alunga: +Locativ
 - de la: Oboseal m alung de la serviciu.
 - din: L-au alungat din propria cas .
 - în: Corul a alungat eroul în Cartagina.
 - lâng : Cer etorul a fost alungat lâng gardul bisericii.

¹ Echivaleaz , în terminologia adoptat în prezenta lucrare, cu prepozi iile lexicale.

² Echivaleaz , în terminologia adoptat în prezenta lucrare, cu prepozi iile func ionale.

- amplasa: +Locativ
 - în: Cortul a fost amplasat în poian .
 - între... i...: Casa este amplasat între Bucure ti i Giurgiu.
 - la: Cel mai înalt brad a fost amplasat la New York.
 - lâng : Vând teren amplasat lâng satul Vâlcele.

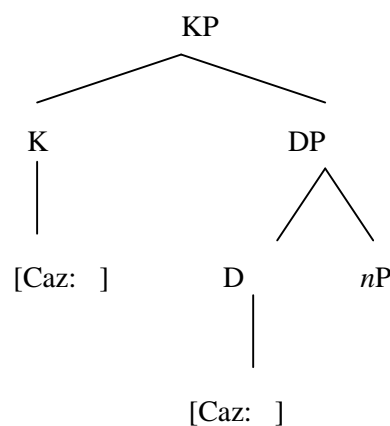
- se apleca: +Locativ; în expresii construite cu dativul +Cauzal
 - asupra: Cu ocazia anului Darwin, evolu ia se apleac asupra melcului.
 - de: Mi s-a aplecat de atâta zavistie.
 - de la: I s-a aplecat de la maionez .
 - deasupra: Sabia s-a aplecat deasupra capului.
 - la: Apleac -te¹ la oapta mea!
 - spre: Te-ai aplecat spre mine.
 - peste: Un om s-apeleac peste margine².

- ar ta: +Locativ
 - înspre: Victima a ar tat cu degetul înspre infractor.
 - la: Au ar tat la tiri numai întâmpl ri groaznice.

Trebuie avut în vedere i tipul de obligativitate din aceste enun uri. Rolurile sunt de natur mai degrab sintactico-semantic („circumstan ialele obligatorii” din GALR 2005), i nu pur sintactice.

3. Scindarea grupurilor prepozi ionale

Aceast scindare vizeaz mai degrab diferen ierea în reprezentarea sintactic a prepozi iilor lexicale vs. func ionale. Astfel, analiza propune un cap discret K, care controleaz marcarea cazual morfologic a GDet, rela ie schematizat mai jos (Gorrie 2008: 4)³:

Autorul citat mai avanseaz propunerea absen ei totale a GPrep în cazul prepozi iilor func ionale, explicând astfel o serie de fenomene semantice i morfologice. Existen a unui cap

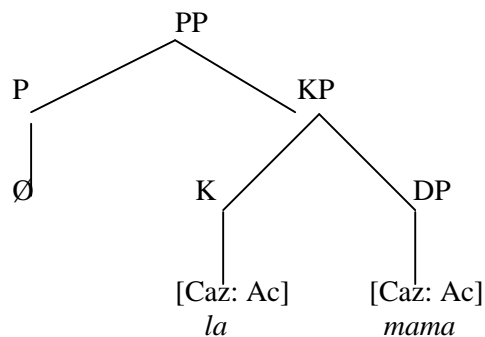
¹ Aici verbul *a se apleca* are sensul de *a asculta*.

² Titlul unei poezii de Lucian Blaga.

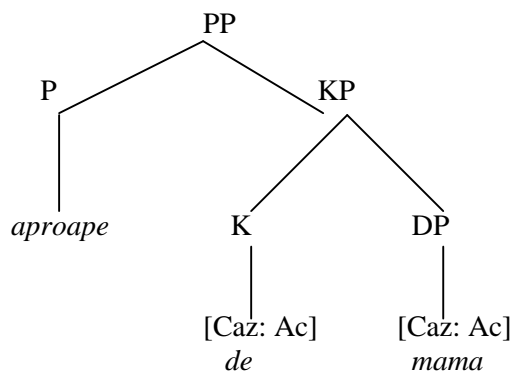
³ KP este abrevierea lui Kase Phrase. DP = grup determinativ.

nul P ar putea explica diferența dintre grupurile prepoziționale funcționale, ca în *Ion se gândește la mama* și grupurile prepoziționale lexicale, ca în *Ion stă aproape de mama* și *A plecat înaintea mamei*, diferența reprezentată arborescent în structurile de mai jos¹:

(a) în această primă reprezentare tip arbore, sub capul lexical P nu apare nimic. Prepoziția *la* funcționează exclusiv ca marcator cazual:

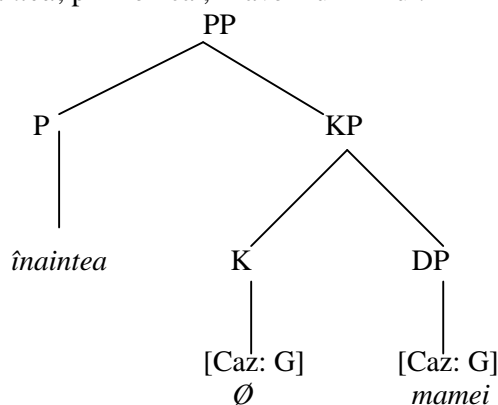

(b) în această reprezentare, sub capul P apare *aproape*, plin lexical; *de* marchează cazul construcției:

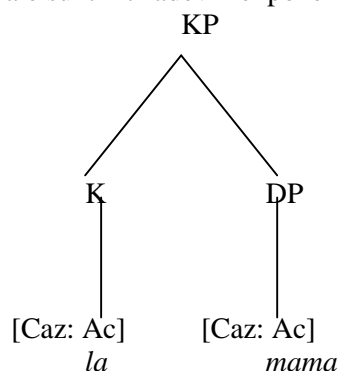

¹ Structurile sunt preluate din limba engleză, după Gorrie (2008: 5) și adaptate limbii române; pentru a nu complica inutil abrevierea, am păstrat sistemul de abrevieri din limba engleză (PP, KP, DP).

(c) aici, sub P apare *înaintea*, plin lexical, și avem un K nul:

Dacă prepozițiile funcționale sunt într-adevăr exponenții ai lui K, ca în schema:

atunci utilizarea acestora ca marcatori cazuali pentru anumite verbe nu trebuie să ne surprindă. Sub această analiză, *la* are următorul set de trăsături: o trăsătură [K:] nerealizată și o trăsătură de caz morfologic [Caz: Ac.]. Această a doua trăsătură asigură exprimarea complementului lui *la* cu acuzativul morfologic. Trăsătura [K:] apare fără realizare și va primi caz abstract (Gorrie 2008: 7). Mai mult, funcția lui K este să mijlocească un număr mare de cazuri abstracte și un număr mic de cazuri morfologice. Cu aplicare la limba română, mediatorul K permite exprimarea GDet cu acuzativul, genitivul sau dativul (deși genitivul și dativul se construiesc canonic cu prepoziții bogate semantic).

Având în vedere toate cele de mai sus, Gorrie (2008) conchide că există o distincție categorială între prepoziții numite funcționale (căror li se atribuie trăsătura K) și prepoziții numite lexicale (care includ un GPrep superior, în plus față de KP).

4. *P ca probe*

Încercând să demonstreze caracterul distinct al naturii P și al GPrep, Bayer, Bader (2007) propun o analiză, conform căreia P este (măcar) parțial un cap funcțional. Conform celor doi autori, trăsăturile care disting P de alte centre lexicale pleacă de la următoarele presupuneri:

- (i) P este un cap cu trăsături lexico-semantice, dar și formal-funcționale, altfel spus, P este un cap semilexical (în termenii lui Corver, van Riemsdijk 2001), fapt care aduce prepoziția într-o clasă închisă, deși partea funcțională poate denota relații

semantice de diverse tipuri. Uneori, partea funcțională este puternic redusă (cum ar fi *de* în română);

- (ii) P se acordă cu complementul său¹ într-o serie de trăsături formale, cum ar fi trăsături categoriale și trăsături de caz;
- (iii) Dacă P este *probe* și XP este *goal*, acordul dintre *probe* și *goal* cu privire la trăsătura formală $\langle F \rangle^2$ va îndepărta cel puțin o instanță a lui $\langle F \rangle$, intuitiv fiind că $\langle F \rangle$ dispare din *probe*. Acesta este fundamentul pentru verificarea trăsăturilor, sau „valorizarea trăsăturilor”;
- (iv) Acordul dintre P și complementul său GX poate fi incomplet, acordul dintre *probe* și *goal* realizându-se numai la nivelul unei subcategorii a trăsăturilor lor formale;
- (v) Dacă acordul este incomplet, așa cum s-a menționat în (iv), trăsăturile $\langle F', F'', \dots \rangle$ din *probe* care lipsesc în *goal* vor fi compatibile cu trăsăturile lui *goal*, iar trăsăturile $\langle F', F'', \dots \rangle$ din *goal* care lipsesc din *probe* vor fi compatibile cu trăsăturile lui *probe*. Altfel spus, *probe* și *goal* sunt subspecificate reciproc cu privire la trăsăturile lor;
- (vi) Proiecția V este asociată cu elementele funcționale T și ν , care atribuie cazurile structurale nominativ și, respectiv, acuzativ;
- (vii) Proiecția V nu are elemente funcționale care să stabilească relația *probe/goal* pentru verificarea cazurilor lexicale dativ sau genitiv. Obiectele în dativ sunt argumente în virtutea structurii argumentale, dar sunt adjuvanti în virtutea legitimării formale (*formal licensing*)³;
- (viii) GN/GDet cu caz lexical se vor asocia propriilor faze (*shell*) funcționale. Este vorba de KP⁴, exponentul lui K fiind cazul morfologic, obligatoriu pentru dative și genitive.

Fundamentul acestei propuneri este că P sau o substructură a lui P este echivalentul unui cap funcțional, care servește ca *probe* pentru valorizarea trăsăturilor formale. Bayer, Bader (2007) sugerează că în procesul acordului *probe/goal*, trăsăturile *probe* se pot completa cu trăsăturile *goal* și viceversa. Este important de constatat, considerăm autorii cități, că aceste posibilități nu sunt valabile pentru V sau A. Motivul este că V și A sunt centre lexicale pline, care trebuie asociate cu structuri extrafuncționale în vederea verificării de caz etc. (cum este cazul verbului, care, conform teoriei minimaliste, are nevoie de T și ν pentru legitimarea cazurilor structurale).

Aadar, GPrep este diferit în mai multe aspecte față de GV, GN sau GA, pentru că P este un cap semilexical/semifuncțional, spre deosebire de V, N sau A, care au nevoie de vocabular funcțional suplimentar (Bayer, Bader 2007: 21). P este în relație de acord formal cu complementul său (GN sau GDet). Acest acord dă naștere, susțin autorii, unor reprezentări în care P contribuie cu anumite trăsături la GN/GDet, trăsături care, conform cunoștințelor lingvistice convenționale, apar în GN/GDet. Mai mult, P poate aduce o trăsătură de caz care poate lipsi complementului său.

¹ În limba română, P nu se acordă cu GX în gen, număr sau persoană (trăsături *phi*), dar în unele limbi acest lucru este posibil. Irlandeza este o astfel de limbă, unde o anumită categorie de prepoziții sunt flexionare. Pentru detalii, vezi Gorrie (2008), care-și susține ipoteza scindării GPrep prin existența acestor prepoziții în anumite limbi.

² F provine de la *feature* (engl.) = trăsătură

³ Această caracteristică se aplică mai puțin în limba română, deoarece în română dativul este caz structural. Realizările cu dativ lexical (în limba standard) sunt reduse.

⁴ Pentru detalii, vezi ipoteza scindării GPrep.

5. „Vorbirea telegrafic ”

La fel ca (Fromkin 2000: 350), prin *vorbire telegrafic* în elegem o etapă timpurie a achiziției limbajului, caracterizat mai ales prin:

- neexprimarea (engl. *drop*) elementelor funcționale în discurs;
- posibil omiterea flexiunii de timp (sau cel puțin exprimarea unei forme verbale neutre din punctul de vedere al modului/timpului);
- determinanții auxiliare nu apar sau apar în poziții în care nu ar apărea la un vorbitor matur (probabil din imitare).

În se spune *vorbire telegrafic* tocmai pentru analogie cu telegramele de altădată, unde, din rațiuni de economie, se folosea un limbaj prescurtat, unde elementele funcționale nu erau exprimate. Din acest punct de vedere însă, atât copiii, cât și adulții (în telegrame), exprimă doar propoziții pline semantic:

*Five roubles in Athens, send money immediately.*¹

S-au dat trei posibile explicații privind natura vorbirii telegrafice:

(i) este efectul gramaticii copilului, care se presupune a fi prefuncțional. Limbajul copiilor conține doar proiectii lexicale (GN, GV, GA, GPrep), unde fiecare are originea în ipoteza propoziției reduse (*small clause hypothesis*);

(ii) este un efect fonologic, de metrică a propoziției. De obicei, morfemele funcționale sunt în poziție neaccentuală, ceea ce duce la omiterea lor;

(iii) fenomenul este atribuit sistemului pragmatic al copilului. Mai precis, copilul nu reprezintă gramatical referința temporală a unei propoziții sau (in)definitivitatea unui GN pentru că asumat interlocutorul le deduce din contextul comunicational (de moment sau în general).

Din exemplele pe care le-am analizat pentru limba engleză (care sunt, în mare parte, compatibile și cu specificitatea limbii române), am constatat că, în ceea ce privește GPrep, acestea sunt bine reprezentate mai ales când sunt lexicale. Desigur, P este și o categorie lexicală, dar pe noi ne interesează unde se plasează propozițiile semilexicale, în accepțiunea pe care am dat-o mai sus în lucrarea de față. Faptul că acestea sunt mereu exprimate apropiate GPrep semilexicale de GPrep adjuncți, semilexicalitatea fiind dată doar de proprietatea verbului de a cere exprimarea unui rol semantic actualizat prin GPrep.

6. Concluzii

În articolul de față, am încercat să prezentăm noi date pentru a demonstra statutul eterogen al lexicalității/funcționalității categoriei propoziției reduse. În afara unor situații reduse mai ales la registrul oral al limbii, propozițiile cer obligatoriu în limba română realizarea nominalului.

Pentru a exprima diversitatea de situații sintactice în care pot apărea propoziții, am preluat scindarea grupului propozițional de la Gorrie (2008). Reținem, la acest nivel, în afară de existența lui P, existența nodului funcțional K, responsabil pentru atribuirea cazului.

În fine, am făcut și unele aprecieri privind calitatea discursivă a propozițiilor, fără însă a intra foarte mult în detalii, fiind un subiect pe care îl vom dezbate într-o cercetare ulterioară.

¹ Exemplul este preluat din Fromkins (2000: 350), tradus și adaptat de mine din engleză. În original, *Stranded in Athens, need money, send immediately.*

BIBLIOGRAFIE SELECTIV

- *** *Gramatica limbii române* (GALR), 2005, București, Editura Academiei Române.
- Bayer, J., M. Bader, 2007, „On the Syntax of Prepositional Phrases”, în Späth (ed.) 2007: 157–180.
- Corver, N., H. van Riemsdijk (eds.), 2001, *Semi-lexical categories: The function of content words and the content of function words*, NY, Mouton de Gruyter, p. 1–19.
- Fromkin, Victoria (ed.), 2000, *An Introduction to Linguistic Theory*, Malden, MA, Blackwell Publishing.
- Gorrie, C., 2008, „The split-PP hypothesis and its implications”, *Proceedings of the 2008 annual conference of the Canadian Linguistic Association*, URL disponibil:
http://www.chass.utoronto.ca/~cla-acl/actes2008/CLA2008_Gorrie.pdf
- Mardale, Alexandru, 2007, *Les prépositions fonctionnelles du roumain: étude comparative*, teză de doctorat, Université Paris 7.
- Nedelcu, Isabela, *Grupul prepozițional*, în GALR II, p. 122–130.
- Pan Dindelegan, Gabriela, *Predicatul*, în GALR II, p. 238–262.
- Späth, A. (ed.), 2007, *Interface and Interface Conditions*, Berlin, de Gruyter.

Semilexical Prepositions Revisited

This article brings new data about understanding the semilexical prepositions. In order to do that, we have described the category of prepositions both in terms of lexical and/or functional elements. Apart from (some) colloquial situations, a preposition in Romanian always needs to be followed by a noun. In understanding the semilexicality of prepositions, we adopted the Gorrie's (2008) split-PP theory and its consequences. In the end, this article tackles the discourse functions prepositions have.